

مرکز اطلاع رسانی تنوع زیستی کوهستان

هدف اصلی مرکز اطلاع رسانی تنوع زیستی کوهستان (ZMRC)^۱، افزایش آگاهی عمومی نسبت به سیمای طبیعی و فرهنگ حاکم در کوهستان زاگرس مرکزی و ترویج فرهنگ حفاظت از تنوع زیستی و بهره برداری پایدار از آن است. این مراکز حمایت عموم مردم را در جهت حفظ، توسعه و بهره برداری پایدار کوهستان تامین می کند. در این مراکز تمامی اطلاعات مربوط به تنوع زیستی کوهستان زاگرس در اختیار عموم قرار خواهد گرفت، بدین ترتیب جوامع محلی ساکن روستاها و شهرها به تدریج با مفاهیم تنوع زیستی آشنا شده و از آن حمایت می کنند. به عبارت دیگر می توان گفت هدف از ایجاد این مراکز، برقراری ارتباط بین ساکنین شهرها و روستاها و کوهستان به منظور ایجاد آگاهی درباره کوهستان زاگرس و تنوع زیستی، معرفی دیدگاه جدید توسعه با رویکرد توسعه پایدار به عموم مردم و ایجاد شبکه های مجازی حمایت کننده فراگیر و گسترده می باشد.

مرکز اطلاع رسانی تنوع زیستی کوهستان همچنین می تواند از فعالیت های اقتصادی تنوع زیستی (BEC)^۲ و ساماندهی طرح اعتبارات کسب و کار تنوع زیستی (BEGS)^۳ که در راستای حمایت از طرح های حفاظتی و بهره برداری پایدار و نیز طرح های معیشت سازگار با منابع زاگرس طراحی و ارائه می شود، حمایت کند.

یکی دیگر از کارکردهای این مراکز بسترسازی جهت تبادل اطلاعات، دانش و گزارش ها از طریق ایجاد فضای مجازی و معرفی آن به تمامی دست اندرکاران، ذیربطان، محققان و دانشجویان خواهد بود.

ضعف های مشخصی که با تنوع زیستی کوهستان مرتبط هستند به طور کلی عبارتند از:

- الگوی توسعه: در برنامه های کلان کشور، چارچوبی برای همسوسازی حفاظت از تنوع زیستی و مدیریت تلفیقی منابع طبیعی با بخش های اقتصادی هنوز ایجاد نشده است و این ضعف منجر به فعالیت های ناپایدار، تنزل کیفیت و کمیت منابع طبیعی و از دست دادن تنوع زیستی شده است.
- آگاهی عمومی: آگاهی و درک اندک جامعه از ارزش های تنوع زیستی در طیف وسیعی از ذینفعان، رویکرد ضعیفی را برای حفاظت از تنوع زیستی به وجود آورده است.
- عدم بهره مندی پایدار از تنوع زیستی: فرصت های از دست رفته در بهره گیری پایدار از تنوع زیستی از طریق اکوتوریسم همچنان چشمگیر است.

نقش مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی کوهستان:

ایده مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی زاگرس، اولین بار تحت عنوان "مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی کوهستان" در آغاز به کار طرح زاگرس ارائه شد. به منظور ایجاد حمایت گسترده مردمی از تنوع زیستی، دولت موظف شده بود چهار مرکز اطلاع رسانی تنوع زیستی کوهستان را در محدوده زاگرس مرکزی شامل بخش هایی از ۴ استان اصفهان، فارس، چهارمحال و بختیاری و کهگیلویه و بویر احمد ایجاد کند که این اقدام تا حدی عملی شد و اکنون فعال سازی و گسترش آن در سطح منطقه ای و محلی مورد توجه و بررسی خواهد بود. عمده ترین هدف این مراکز، اطلاع رسانی به مردم از وضعیت تنوع زیستی و جلب حمایت آنها برای حفظ و احیای زیست بوم زاگرس است تا بدین ترتیب با حفظ تنوع زیستی، زمینه های توسعه طبیعت گردی پایدار نیز ایجاد شود.

¹ Zagros Mountain Resource Center

² Biodiversity Economic Center

³ Biodiversity Enterprise Grant Scheme

توسعه مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی کوهستان:

تجزیه و تحلیل زیر که بر اساس مدل SWOT انجام شده، عوامل اصلی تأثیر گذار بر توسعه مراکز اطلاعات تنوع زیستی کوهستان به عنوان ابزار اطلاع رسانی و آموزش زیست محیطی در کوهستان های زاگرس مرکزی، را مورد بررسی قرار می دهد (موارد اصلی به رنگ قرمز هستند) که لازم است نتایج آن از سوی همکاران استانی نیز مورد بازنگری قرار گرفته و احیانا مواردی حذف و در عین حال مواردی اضافه شود:

نقاط قوت

- کوهستان زاگرس مرکزی از زیبایی، تنوع سیمای طبیعی، غنای حیات وحش و رسومات و فرهنگهایی منحصر به فردی برخوردار است که باعث جذب گردشگران می شود.
- شبکه راه ها در سالهای اخیر توسعه یافته و به نوعی امکان دسترسی به شهرها و نقاط گردشگری اصلی را فراهم می سازد.
- شهرهایی با جمعیت بالا، همچون شهرهای اصفهان و شیراز، نزدیک به زاگرس مرکزی واقع شده اند و از این رو امکان سفرهای یک روزه و حتی اتراق شبانه در این شهرها وجود دارد.
- آب و هوا و اقلیم برای طبیعت گردی، مناسب است.
- فعالیت های سنتی استفاده از زمین/کشاورزی سنتی افراد محلی، برای بازدیدکنندگان جاذبه دارد.
- سنت های فرهنگی مردم محلی، خصوصاً شیوه زندگی عشایری و پوشش مردم دارای پتانسیل جذب علاقه مندان است.
- مردم ایران علاقه زیادی به پیک نیک، اردو زدن و گردش در طبیعت دارند.
- اطلاعات قابل توجهی در مورد سیمای طبیعی، فرهنگ و اکولوژی کوهستان زاگرس موجود است (هرچند که خلاء های اطلاعاتی نیز وجود دارد).

ضعف ها

- کمبود ظرفیت در میان دستگاه های دولتی به منظور ایجاد و اجرای مراکز و برنامه های آموزشی نوآورانه در فضای باز.
- کمبود ارتباط میان دستگاه های مرتبط (جامعه دولتی و شهری).
- گستردگی راههای ارتباطی و گسترش شهرها و روستاها بسیاری از زیستگاههای بکر را با مخاطره مواجه ساخته و به دلیل افزایش بیش از حد مردم به زیستگاهها امنیت حیات وحش را تا حد زیادی از بین برده است.
- اطلاعات کمی در خصوص چگونگی سفر مسئولانه به نقاط طبیعی وجود دارد.
- مناطق حفاظت شده و مراکز گردشگری کنونی، اطلاعات بسیار محدودی را در اختیار بازدیدکنندگان قرار داده و نقش بسیار کوچک و ناچیزی در آموزش و افزایش آگاهی اجرا می کند.
- طرح مدیریت مناطق حفاظت شده هنوز توسط سازمان محیط زیست اجرایی نشده است.
- امکانات اقامتی برای گردشگران واقعی طبیعت در عرصه های طبیعی بسیار محدود است.
- مردم ایران عمدتاً از پیاده روی و کوهنوردی بیزارند و مایل اند تا نوک هر قله ای را به جای پیاده روی با خودروی شخصی طی کنند.
- صنایع دستی محلی بسیار محدود و غیر قابل دسترس است.
- محصولات تولیدی از بسته بندی و کیفیت مناسب برای ایجاد بازار خوب برخوردار نیست.
- از آنجائیکه بازدیدکنندگان منطقه درک اندکی از ارزش های طبیعی و فرهنگی منطقه به دست می آورند، به اقتصاد محلی نیز کمک کمی کرده و به طور کلی، روی زیست بوم ها و تنوع زیستی زاگرس، تأثیر منفی می گذارند.
- آموزش زیست محیطی و رعایت ملاحظات زیست محیطی در مدارس و کلا در سطح جامعه بسیار محدود است.
- دسترسی به روستاها و مناطق دورتر می تواند مخصوصاً در فصل زمستان، کمی مشکل باشد.
- سوخت رسانی به روستاهای محدوده طرح مناسب نیست.

فرصت ها

- دستگاه های استانی احتمالاً به سرمایه گذاری علاقه مند هستند.
- مقداری تجربه و ظرفیت محلی در خصوص توسعه کوهنوردی و مسیرهای پیاده روی در کوهستان های زاگرس مرکزی وجود دارد.
- اقامتگاههای روستایی سازگار با طبیعت در منطقه موجود نیست.
- تخصص زیست محیطی محلی وجود دارد ولی اکثراً در مراکز استان بوده و ظاهراً به خوبی شبکه ای نشده است.
- حضور تشکلهای زیست محیطی بومی به تقویت این مراکز و گسترش ارتباطات می تواند کمک کند.
- جامعه شهری به طور فزاینده ای انگیزه دار و سازمان دهی شده و در مورد مسائل مربوط به محیط زیست و امکان همکاری برای اداره مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی زاگرس مرکزی را پیشنهاد می دهد.
- جوامع محلی با طبیعت و زمین، رابطه نزدیکی داشته و برای خدمات راهنمایی و تورگردانی، پتانسیل خوبی را نوید می دهند.

تهدیدات

- حمایت مالی برای توسعه و تجهیز و راه اندازی مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی خصوصاً در شرایط اقتصادی کنونی، لازم است.
- از دست دادن گونه های شاخص نظیر گوسفند وحشی، کل و بز، خرس، پلنگ، عقاب و شاهین، جذابیت منطقه را کاهش می دهد (حتی اگر دیدن آنها سخت و مشکل باشد).
- تخریب و جزیره ای شدن زیستگاه های طبیعی از قبیل جنگل ها، مراتع، رودخانه ها و تالاب ها، میزان زیبایی طبیعی و وحشی/صحرائی سیمای طبیعی زاگرس را کاهش داده و آن را برای بازدیدکنندگان، کمتر جذاب می نماید.
- شیوه زندگی عشایری، به سرعت در حال تغییر است و ممکن در آینده نزدیک کاملاً از بین برود.
- حجم زیاد گردشگر در مناطق طبیعی حساس، ممکن است منجر به آسیب های زیست محیطی نظیر دسترسی نامنظم به ویژگی های طبیعی کلیدی مانند تشکیل کارست، آبشارها و غیره شود و جذابیت آنها را برای بازدیدکنندگان به علت زباله، نقاشی های دیواری، بدشکل کردن و توسعه نامناسب، کاهش دهد.
- رشد جمعیت و توسعه اقتصادی باعث افزایش فشار بازدیدکننده در زاگرس مرکزی، در سال های آتی خواهد شد.

خلاصه

نقاط قوت قابل توجهی وجود دارد که توسعه گردشگری بر پایه طبیعت گردی در کوهستان های زاگرس مرکزی و در طولانی مدت را قبول دارد. به علت ذات آنها، به احتمال بسیار کمی، عوض خواهند شد. ضعف های اصلی، کمبود اطلاعات/ آگاهی و ظرفیت آموزشی زیست محیطی را مورد توجه قرار می دهند که می توان آنها را با یک برنامه ریزی هدفمند در کوتاه مدت تا میان مدت برطرف نمود. این ضعف ها، نیازهایی را که مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی زاگرس مرکزی به دنبال مطرح کردن آنها است، در کنار دیگر اقدامات ارتباطی، آموزشی، مشارکتی و افزایش آگاهی برنامه ریزی شده در این پروژه، تعریف می نماید. فرصت ها، بیشتر پتانسیل موجود برای آموزش زیست محیطی در فضای باز را که ممکن است از طریق فعالیت هایی به منظور ایجاد ظرفیت مناسب و شبکه سازی، ایجاد یا مهار شود، را منعکس می نمایند. تهدیدات بیشتر به زوال زیست محیطی موجود که بر اثر فعالیت های موجود ایجاد شده است و تأثیرات منفی که اینها احتمالاً بر صنعت طبیعت گردی ناشی از آن دارند، مربوط می شود. با این حال، تهدید مالی قابل توجه بوده و احتمالاً این مراکز نیازمند حمایت بنیادی قوی هستند تا در کوتاه مدت تا میان مدت ایجاد و نگهداری شوند.

برنامه ریزی استراتژیک

چشم انداز مرکز اطلاع رسانی تنوع زیستی کوهستان

« مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی کوهستان»، مراکزی با هدف ارائه اطلاعات و ارتقا سطح آگاهی عموم بهره برداران، گردشگران و محققان و جلب مشارکت جوامع محلی در حفاظت از کوهستان زاگرس مرکزی با ساماندهی معیشت های ناپایدار در جهت ارتقا سطح زندگی مردم همراه با حفظ منابع طبیعی می باشد. »

ماموریت مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی :

مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی برای موارد زیر تلاش می کنند :

- به آگاه سازی بهره برداران و بازدیدکنندگان از زاگرس مرکزی کمک کنند.
- از طرح های کسب و کار معیشتی و حفاظتی پایدار تنوع زیستی حمایت کنند.

راهبردها:

- ارتقای آگاهی افراد و نهادهای مرتبط با طرح مراکز اطلاع رسانی از طریق برگزاری جلسات و کارگاههای طبیعت گردی برای افزایش مشارکت و تأمین منابع
- تهیه و توزیع بستههای فرهنگی و گردشگری در مبادی ورودی شهرها و مناطق جهت آشنایی با مراکز اطلاع رسانی و حفاظت از تنوع زیستی
- طراحی مدیریت یکپارچه و سیستم ارزیابی دوره ای عملکرد مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی

دستاوردهای مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی :

- دستآورد ۱: بازدیدکنندگان زاگرس مرکزی، اطلاعات مربوط به سیمای طبیعی، فرهنگ ها، سایت های گردشگری و مشکلات اصلی حفاظت از تنوع زیستی را با کیفیتی مناسب دریافت می کنند.
- دستآورد ۲: کودکان و دانش آموزان و سایر گروههای هدف، با کارکردها و خدمات زیست بومی و تهدیدات پیش روی تنوع زیستی و راهکارهای حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی ، آشنا می شوند.
- دستآورد ۳: بستر لازم جهت دستیابی و انتقال اطلاعات، گزارش ها و داده های مربوط به کوهستان زاگرس مرکزی از طریق ایجاد فضای مجازی برای عموم بهره برداران و محققان فراهم می شود.
- دستآورد ۴: تسهیل گری و ساماندهی طرح های اعتبارات کسب و کار برای تنوع زیستی از طریق ارتباط موثر با نهادهای حمایت کننده و جلب مشارکت سازمان های مردم نهاد و تشکلهای محلی در اجرای طرح مذکور فراهم خواهد شد.

اهم فعالیت ها و خدمات مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی:

مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی موارد زیر را فراهم می آورند:

- اطلاعاتی در مورد سیمای طبیعی، جاذبه ها، فرهنگ ها و زیست بوم زاگرس مرکزی به صورت نمایش فیلم، انتشارات و ...
- امکانات و تسهیلاتی برای برنامه های آموزشی فضای باز مانند کلاس درس/اتاق سخنرانی، تأثر، ابزارهای میدانی، راهنمایان طبیعت گردی و ...
- استراحتگاهی برای بازدیدکنندگان و دانش آموزان
- آموزش کودکان و دانش آموزان، دانشجویان و دیگر علاقمندان از طریق برنامه اردوهای زیست محیطی ، شبکه مجازی و کتابخانه مجهز
- جوامع محلی و محیط بانان مناطق حفاظت شده را از طریق برنامه ها و رویدادهای آموزشی درگیر نمایند.

- ارتقا سطح معیشت جامعه محلی از طریق ایجاد بازار فروش محصولات و ترویج خدمات محلی نظیر راهنما، حمل و نقل، غذا و محل استراحت

مدیریت مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی :

امکان آنکه مراکز اطلاع رسانی تنوع زیستی بتوانند در زاگرس مرکزی نقش مفیدی ایفا کنند و توسط سازمانهای غیر دولتی و با نظارت موثر بخش دولتی اداره شوند وجود دارد. بنابراین تلاشها باید به این سمت باشد که در پایان طرح، مدیریت این مراکز به NGO ها واگذار شده و بخش دولتی نیز نظارت موثری بر عملکرد آنها داشته باشد.